

Рішення разової спеціалізованої вченої ради ДФ 035.31.23 про присудження наукового ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 035.31.23 Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі 03 Гуманітарні науки Лихачовій Анжеліці Вікторівні на підставі прилюдного захисту дисертації «Генеалогічна класифікація індоєвропейських мов у лінгвістиці ХІХ – початку ХХІ ст.» зі спеціальності 035 Філологія.

«15» листопада 2023 року

Лихачова Анжеліка Вікторівна 1995 року народження, громадянка України, освіта вища. У 2017 році закінчила Горлівський інститут іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», отримала диплом спеціаліста за спеціальністю «Середня освіта», спеціалізація «Мова і література» та здобула професійну кваліфікацію вчителя англійської мови, німецької мови та світової літератури. З 01 жовтня 2019 до 14 квітня 2023 року навчалася в аспірантурі Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» на денній формі навчання за спеціальністю 035 Філологія. З 01 травня до 14 вересня 2023 року навчалася в аспірантурі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди на заочній формі навчання за спеціальністю 035 Філологія.

Працює викладачем кафедри германської філології Горлівського інституту іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» з 2017 року і до цього часу.

Дисертацію виконано в Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» та в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди.

Наукові керівники: **Глущенко Володимир Андрійович**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри германської та слов'янської філології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»; **Степанченко Іван Іванович**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов імені професора Михайла Гетманця Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Здобувачка має 18 наукових праць, з яких 4 – статті в наукових виданнях, які входять до переліку фахових видань категорії «Б» Міністерства освіти і науки України, 1 – стаття в колективній монографії в іноземному науковому виданні (у співавторстві), 2 – статті в наукових виданнях категорії «В», 11 – тез доповідей у матеріалах конференцій. У рішенні наведено 4 основні публікації:

1. Лихачова А. В. З історії індоєвропейстики: дослідження тохарських мов і генеалогічна класифікація. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса : Інформаційно-видавничий центр університету ім. К. Д. Ушинського, 2021. № 33. С. 387–399.

2. Лихачова А. В. Хетологія й генеалогічна класифікація індоєвропейських мов: лінгвоісторіографічний аспект. *Закарпатські філологічні студії* : науковий журнал / голов. ред. І. М. Зимомря. Ужгород : Вид-во «Гельветика», 2022. Випуск 23. Том 1. С. 196–201.

3. Лихачова А. В. Палеобалканські мови в контексті генеалогічної класифікації: лінгвоісторіографічний аспект. *Studia linguistica* : зб. наук. праць / відп. за вип. І. О. Голубовська. Київ : «Київський університет», 2022. Вип. 20. С. 71–83.

4. Лихачова А. В. З історії славістики : генеалогічна класифікація слов'янських мов. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія Філологія. Зб. наук. праць. м. Одеса : Вид-во «Гельветика», 2023. Вип. 59. Т. 2. С. 78–83.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради:

Голова ради – **Маленко Олена Олегівна**, доктор філологічних наук, професор, завідувачка кафедри українознавства і лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, позитивно оцінюючи роботу А. Лихачової, зазначила, що наукові результати дослідження достатньо обґрунтовані, мають значну наукову новизну та практичну значущість. Зауважень немає.

Опонент – **Бріцин Віктор Михайлович**, доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. Позитивно оцінюючи зміст і результати дисертаційного дослідження в цілому, висловив такі зауваження та побажання:

1. Авторці дисертації вдалося висвітлити становлення й розвиток індоєвропейської мовної генеалогії, показати процеси пошуку вихідних об'єктів для класифікаційних побудов, описати різноманітні методики дослідження мовної спорідненості. Однак ця дуже важлива для порівняльно-історичного мовознавства інформація не завжди достатньо докладна. 2. Іноді А.В. Лихачова наводить лише положення, сформовані під час генеалогічних досліджень мов, не аналізуючи історії їх вироблення та практики впровадження. Такий виклад певним чином призводить до трансформації дослідження з лінгвоісторіографічного в синхронно-описове. Цей недолік можна побачити в другому розділі, коли аналізуються питання мовної спорідненості, і в окремих місцях підрозділу «Дослідження мовних груп і окремих мов у межах індоєвропейської сім'ї» третього розділу. Зокрема, опис процедури залучення мови в генеалогічну систему, що полягає у співвіднесенні цієї мови зі спорідненими та неспорідненими мовами, варто було б, на нашу думку, доповнити історіографічними даними, докладніше розкрити внутрішній смисл поданих положень. Наприклад, деталізація положення на с. 70–71, дала б змогу уникнути протиріччя з думкою, викладеною на с. 81. Більша заглибленість в опис історії формування компаративістики й протиставлення її ареальним і типологічним дослідженням спонукало б і до розкриття багатьох інших процедур ідентифікації причин спільності в порівнюваних мовах. Ці питання мали й мають важливе значення в описі мов. 3. Висновки, зроблені А.В. Лихачовою, відзначаються

переконливістю й обґрунтованістю, треба відзначити й один виняток. Він стосується узагальнення на с. 107. Хоча термін *сродність* іноді й фіксується в українській лінгвістиці, до вдалих відповідників німецькому *Affinität*, уведеному А. Поттом, його віднести, з нашого погляду, не можна. Щодо єдиного аргументу на користь терміна *сродність* (невдалого перш за все своєю фонетичною формою), який наведено в дисертації, то він видається не досить переконливим. Цей аргумент полягає в тому, що термін *сродність* використовував Г. Сковорода (с. 100). Залучаючи мову Г. Сковороди, постійно варто пам'ятати, що його творчість лежить у річищі традицій староукраїнської літературної мови, які багато в чому відрізнялися від вихідних принципів сучасної української літературної мови.

Опонент – **Семенюк Олег Анатолійович**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри міжнародної журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка, позитивно оцінив наукову роботу здобувачки, її теоретичну і практичну значущість. Зауваження: 1. Відзначимо, що деякі факти щодо генезису генеалогічної класифікації індоєвропейських мов сформульовано занадто лаконічно. Зокрема, доцільно було б викласти ідеї Ф. К. Діца (с. 157), Ф. Міклошича (с. 158), А. Куна, А. Хольцмана, Й. К. Цейса (с. 159) більш докладно. 2. Позитивним є з'ясування таких питань, як дослідження різних наукових підходів до вивчення спорідненості мов, розкриття еволюції генеалогічної класифікації індоєвропейських мов. Водночас детальніший розгляд цих проблем з підсиленням аргументації став би значущим доповненням наукової розвідки. 3. Вважаємо позитивною особливістю дисертації ретельний опис та різнобічну характеристику порівняльно-історичного методу, який став основою виникнення та подальшого розвитку генеалогічної класифікації індоєвропейських мов. Проте певні тези можна було б викласти більш стисло. Це стосується, наприклад, дослідження молодограматиками К. Бругманом і Б. Дельбрюком складового носового *m* і складового плавного *r* праіндоєвропейської мови (с. 144).

Рецензент – **Радчук Ольга Вячеславівна**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов імені професора Михайла Гетманця Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, позитивно оцінила актуальність наукового дослідження А. Лихачової, розкриття у ньому наукової новизни і практичної значущості. Зауваження: 1. Дисертантка докладно характеризує порівняльно-історичний метод як такий. Це служить підґрунтям для подальшої характеристики генеалогічної класифікації індоєвропейських мов. Водночас виклад деяких тверджень можна було б зробити більш лаконічним. Це стосується, зокрема, розгляду О. О. Потебнею та П. Г. Житецьким історії дзвінких африкат *dz* і *dž* в українській мові (с. 139). 2. У деяких випадках факти з історії генеалогічної класифікації індоєвропейських мов викладено занадто стисло. Наприклад, погляди Ж. Рішара, А. Пікте, І. Г. Хюбшмана, І. Г. Гана, Й. Ксюландера (с. 158) бажано було б дати повніше. 3. Деякі цитати варто було б прокоментувати більш докладно (див. с. 117, 151, 160, 194, 202 тощо).

Рецензент – **Скоробогатова Олена Олександрівна**, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов імені професора Михайла Гетманця Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, зазначила, що наукові результати дисертаційного дослідження здобувачки мають наукову новизну, теоретичну та практичну значущість. Зауваження: 1. У перших двох параграфах розділу 2 «Теоретико-методологічні засади дослідження спорідненості мов і лінгвістичної генеалогії» авторська оцінка описаних теорій вплинула, у першу чергу, на відбір матеріалу. Дещо бракує вербалізації позиції дисертантки щодо ролі різних підходів і теорій у динаміці наукової думки. Дисертантка цитує у кінці параграфів тези Капранова, Топорова, але не вказує, які сучасні мовознавчі докази підтверджують чи спростовують, на її думку, ті чи ті положення розглянутих теорій і гіпотез і не висловлює власних міркувань щодо їхньої значущості. 2. Цілком доречним нам видається виокремлення у самостійний розділ 2.4 питання розмежування термінів спорідненість і сродність, які відбивають риси мовної спорідненості в генетичній і ареальній теоріях. Дійсно, їхня звукова й коренева схожість але різне теоретичне наповнення викликають проблеми перекладу, розуміння, застосування. Але зв'язок лінгвістичного тлумачення можливого українського перекладу терміна Affinität/сродство «сродність» з використанням цього слова у філософському доробку Г.С. Сковороди, на нашу думку, є дискусійним. Авторка покликається на позицію О. Жакун, але не зрозуміло, чи підтримує її. Дискусійність окремих положень праці вважаємо не стільки її вадою, скільки здобутком, бо лише дискусії й обговорення є запорукою наукового руху. 3. Відзначмо, що здобувач демонструє лінгвістичну ерудицію, вміння структурувати складний багатовимірний матеріал. Тож структура роботи й наповнення її розділів убачається нам цілком доречними. Третій розділ «Генеалогічна класифікація індоєвропейських мов у лінгвістично-історіографічному аспекті» присвячений завданню дослідити споріднені мови на різних етапах їхнього розвитку на засадах порівняльно-історичного методу. Ця частина дисертації має велике смислове наповнення, але вона є дещо перевантаженою. Параграф 3.4 «Дослідження мовних груп і окремих мов у межах індоєвропейської сім'ї» доцільно було б виокремити, зробивши 4 розділ, або схарактеризувати мовні групи узагальнено, а повний опис перенести у додатки.

Результати голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає,

«Утримались» – немає.

На підставі результатів голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **Лихачовій Анжеліці Вікторівні** науковий ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Голова спеціалізованої
вченої ради

Олена МАЛЕНКО

Рецензент

Ольга РАДЧУК

Рецензент

бере участь у засіданні ради
з використанням засобів відеозв'язку
в режимі реального часу та погоджується
із затвердженням рішення Олена СКОРОБОГАТОВА

Опонент

бере участь у засіданні ради
з використанням засобів відеозв'язку
в режимі реального часу та погоджується
із затвердженням рішення

Віктор БРІЦІН

Опонент

бере участь у засіданні ради
з використанням засобів відеозв'язку
в режимі реального часу та погоджується
із затвердженням рішення

Олег СЕМЕНЮК